

Naturkart: Treslag på St. Hanshaugen

Hilde Friis
Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

Foto: Bård Bredesen © NaturArkivet.no

Hør svarttrosten
syngte om våren!

Blomstene til spiss-
lønn smaker søtt!

Kjenn så fin og glatt
hestekastanjen er!

Bli med å se alle de ulike trærne på St. Hanshaugen! Eller du kan lære litt byøkologi og se på de ulike fuglene som besøker parken!

Vi har delt inn informasjonen etter vanskelighetsgrad. Her er det mye å finne både for en nybegynner og for den mer erfarne!

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

www.noa.no

Innhold

Biologisk mangfold og fremmede arter.....	3
Hva er et naturkart?.....	3
Kart over treslag - hvilke trær finnes hvor?.....	3
Post 1 Søvlønn.....	4
Post 2 Bøk.....	4
Post 3 Hvitpil.....	5
Post 4 Selje.....	5
Post 5 Svartpoppel.....	6
Post 6 Blodbøk.....	6
Post 7 Balsamedelgran/ sibiredelgran.....	6
Post 8 Lind.....	7
Post 9 Naverlønn.....	7
Post 10 Morell.....	8
Post 11 Syrin.....	8
Post 12 Hestekastanje.....	8
Post 13 Hassel.....	9
Post 14 Lerk.....	9
Post 15 Blodspisslønn og byøkologi.....	10

Post 16 Ask.....	10
Post 17 Gran.....	11
Post 18 Alm.....	11
Post 19 Bjørk.....	12
Post 20 Spisslønn.....	12
Post 21 Sommereik.....	12
Post 22 Barlind og svarthyll.....	13
Post 23 Cembrafur, weimutfuru og silkefur.....	13
Post 24 Agnbøk.....	14
Post 25 Svartfur.....	14
Post 26 Rogn.....	15
Post 27 Platanlønn.....	15
Post 28 Platanlønn, broketbladet... 15	
Treslagskart med natursti.....	16
Fugler på St. Hanshaugen.....	17
Insektsfelle.....	17
St. Hanshaugen.....	18

Ordforklaring

Jordstengel - underjordisk del av stengel (ikke rot).

Kjertel - et lite organ som skiller ut stoffer.

Kjertelhår - hår med klebrig, ofte kuleformet spiss.

Kultivar - kultur-rase (rase som er tatt vare på i kultur)

Sambu - både hann- og hunn-blomster på samme plante.

Særhu - hannblomster på noen planter. Hunnblomster på andre.

Hvor vanskelig?

Overskriften til de ulike trærne i heftet har fått ulik farge etter hvor vanskelige de er å kjenne igjen:

Lett **litt vanskeligere**
ganske vanskelig **vanskelig**

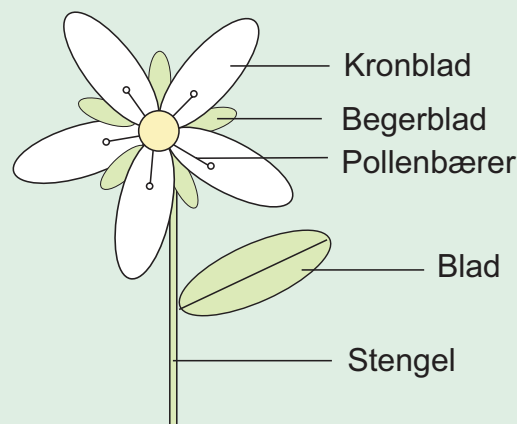
Takk

En stor takk til alle som har bidratt i arbeidet med dette heftet! May Sandved har hjulpet meg i felt med bestemmelse av fremmede treslag. Hun har også kommet med grundige kommentarer til teksten. Olav Vad og Kari Mogstad har vært til god hjelp med den pedagogiske utformingen. Botanisk forening og Naturarkivet har stilt bilder til disposisjon. Elin Løvseth har vært en god kontaktperson i bydelen. Signe Nyhuus kom med engasjerte innspill i oppstarten. Gjermund Andersen bidratt administrativt og i faglige diskusjoner. Jørgen Huse og Laila Holmen har bidratt administrativt. Prosjektet er finansiert av Friluftsetaten/ Kultur- og idrettsetaten, Byrådsavdeling for miljø- og samferdsel samt Bydel St. Hanshaugen.

Foto: Hilde Friis (hvis ikke annen er nevnt)

Layout: Hilde Friis

© Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

Kilder

Berg, G. A., (1980) Floraen i farger 1. H. Aschehoug & Co. Direktoratet for naturforvaltning (undervisningssider): www.ungute.no

Caplex: <http://www.caplex.no>

Friluftsrådernes Landsforbund og Oslo og Omland Friluftsråd (2000) Læring i friluft. Uteaktiviteter for 1. – 7. klasse.

Lid, J. & Lid, D.T. (2005) Norsk flora. 7. utgave ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget

Lindbeck, B. (2000) Våre skogtrær - I natur, litteratur og tradisjon. Omega forlag.

Mosberg, B., Stenberg L., Ericsson, S. (1995) Gyldendals store nordiske flora. Norsk utgave. Gyldendal Norsk forlag.

Naturarkivet: www.naturarkivet.no

Norsk botanisk forenings plantefotoarkiv: <http://www.nhm.uio.no/botanisk/nbf/plantefoto/index.htm>

Ramm, E., Lae, E. og Olsen, Ø. (1995) St. Hanshaugen Ullevål – streiftog i bydelens nedre del. Bydelsutvalget i Bydel 3. St. Hanshaugen Ullevål i samarbeid med bydelsadministrasjonen.

Royal Horticultural Society Dictionary of Gardening, 4 Vol.

Ryvarden, L. (red.) (1993) Norges planter. J.W. Cappelens Forlag.

SABIMA-seminar om ny lov for biologisk mangfold: **Professor Nils Chr. Stenseth**, UiO: Hva er nødvendig av arealer for å sikre det biologiske mangfoldet?

Sandved, M. pers. comm.

Tinggaard, K. A. (1982) Fuglene i farger. H. Aschehoug & Co.

Universitetet i Oslos nettside: <http://www.toyen.uio.no/hagen/Arboretet/>

Biologisk mangfold og fremmede arter

Vi vil vise deg hvor mange treslag som vokser her på dette lille området på St. Hanshaugen. Allikevel er dette bare en liten del av alle artene som finnes. Bare i Norge finnes det så mye som 60 000 ulike dyre- og plantearter. Og enda er mangfoldet langt større i land nærmere ekvator.

I dette området fins det mange treslag. Kanskje flere enn du har sett før? Og i hverfall klart flere enn dem vi vanligvis finner i norsk skog! Dette gir mange muligheter for å lære, men vær også klar over at **fremmede treslag** kan være en trussel mot naturen som hører hjemme på stedet!

Som naturvernere ønsker vi at også grønne lunger skal gjenspeile den stedegne vegetasjonen. Dvs. at en velger planter som naturlig hører hjemme på stedet når en planlegger en park. Det er blitt mer vanlig å tenke på dette de senere årene, men her er det fortsatt en del arbeid som gjenstår! De aller fleste innførte planter utgjør ingen trussel. **MEN** det er en del arter som sprer seg ganske aggressivt. Disse vokser og sprer seg på en måte som gjør at de kan forandre norske økosystemer i stor skala. Et av eksemplene på dette er platanlønn som vi finner her på St. Hanshaugen. Den har forandret bjørk-, ore- og edelløvkoger til det ugjenkjennelige! Enkelte steder er det det vanligste treslaget nå. Det er viktig å ha fokus på fremmede arter for å unngå store endringer på naturen som hører hjemme på stedet! Slike endringer vil det ofte ikke være mulig å rette opp igjen siden!

Hva er et naturkart?

Naturkartene er et prosjekt fra Naturvernforbundet i Oslo og Akershus. I 2005/06 lages det naturkart i 6 bydeler i Oslo (Alna, Bjerke, Grorud, Nordre Aker, St. Hanshaugen og Stovner). Ytterligere naturkart påbegynnes i 2006. I utgangspunktet inneholder kart-heftene informasjon som er bygd opp rundt et **vegetasjonskart**. Her på St. Hanshaugen har vi laget et **kart over treslagene** som finnes her.

Kart over treslag - hvilke trær finnes hvor?

De andre områdene vi har laget naturkart for ligger i Marka. Hvorfor ser det så annerledes ut her? Er ikke trær trær, og kan ikke de vokse hvor som helst?

MEN St. Hanshaugen er en park. Her er det mennesker som har planlagt hvor hvert enkelt tre skal stå! De som har valgt ut trærne her har valgt både norske og utenlandske treslag. Her i parken går det helt fint - i hvertfall så lenge trærne ikke finner på å spre seg ut av parken! Men problemet er at en park ikke er et lukket system. Derfor er det ikke mulig å unngå at trærne sprer seg.

Men noen trær i parken er det vi kaller kultivarer. En kultivar er en kulturrase. Noen av disse er dyrket så lenge eller dyrket fram på en sånn måte at de ikke lenger er i stand til å sette frø. Dette er jo ikke naturlig, men skal man først ha spesielle parktrær, har disse den fordel at de ikke kan spre seg og dermed heller ikke skade annen natur!

Giftig/ Spiselig

Noen av plantene vi finner underveis er spiselige og også veldig gode. Men vær oppmerksom! IKKE SPIS noe FØR du er HELT sikker på hva det er og at det er spiselig! Mange planter som er spiselige kan ligne på planter som er giftige.

Plukking

Det kommer andre etter deg! Ikke plukk plantene på postene!

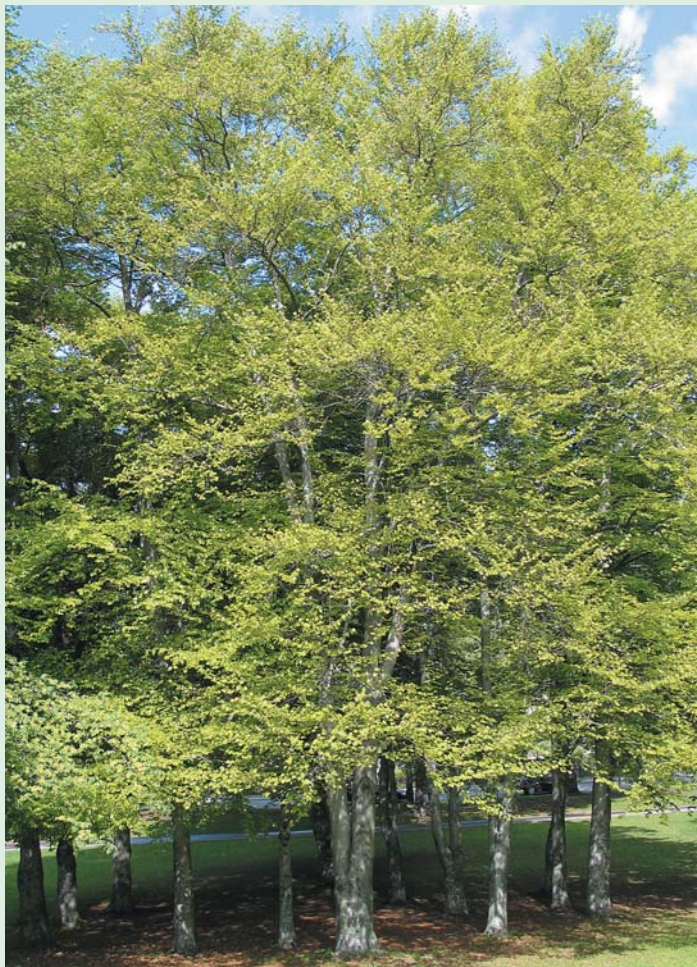
Post 1 Søvlønn

Søvlønn *Acer saccharinum* Blad motsatte. De er dypt håndflikete og har grønn overside. Undersiden er sølvaktig. Bladene er mer flikete enn (spiss)lønneblader, ser du det? Fruktene likner på vår hjemlige (spiss)lønn, men vingene (de to nesene) spriker mer fra hverandre. Treet kommer opptrinnetlig fra Nord-Amerika. Det fins også mange andre lønne-arter, f.eks. sukkerlønn. I nord-amerikansk mat blir sirup fra den ofte brukt på pannekaker.

Post 2 Bøk

Bøk *Fagus sylvatica* Stort tre som blomstrer i mai. Bladene er blankt grønne med hel eller buktende kant. Som små er de silkelodne. Når de har foldet seg helt ut, har de bare hår i kanten. To trekantete nøtter sitter sammen i en hams. Hamsen er flikete og piggete. Når bøketrær står sammen blir det ofte ganske skyggefullt på bakken. Strøet (blader o.l. som faller ned) fra bøk er dessuten ganske surt. Derfor vokser det lite på bakken under trærne. Bøk blir brukt til møbler. Trevirke fra bøk fliser seg ikke opp. Derfor blir det mye brukt til ispinner, linjaler, leker og trådsneller.

Post 3 Hvitpil

Hvitpil *Salix alba* Stor busk eller tre. Bladene er smale og ender i en lang spiss. Kanten er flat og fintannet. Før bladene har foldet seg helt ut er de glinsende silkelodne. Særbu. Hannplanter er mest dyrket og også mest forvillet. Hvitpil vokser ikke naturlig i Norge, men har en del steder spredd seg ut i naturen. Kommer opprinnelig fra Europa, Vest- og Mellom-Asia.

Post 4 Selje

Selje *Salix caprea* Små til store trær, 3-8 m. Blad 5-10 cm lange, eliptiske til omvendt eggformete. Bladene har tenner eller ujevn kant. Blomstene er kjent som "gåsunger". Står de litt blir hannblomstene gule og hunnblomstene grønne. Selje er særbu. Du kan lage seljefløyte av greinene når sevjen stiger opp i treet om våren! Seljevirke kan ha vakker farge og struktur. Mange husflidsartikler blir derfor laget av selje.

Hunn-blomst

Hann-blomst

Frø-kapsler

Post 5 Svartpoppel

Svartpoppel *Populus nigra* Opprinnelig har svartpoppel bred krone, men den typen som stort sett er plantet i Norge er avlet fram til å ha søyleformet krone. Bladplate med bred kileformet grunn. Den er butt tannete mot spissen. Bladskaff flattrykt. Treet er innført som prydtre. Opprinnelig kommer det fra Mellom- og Øst-Europa samt Vest-Sibir. Av og til blir det spredd med rotskudd eller hageavfall.

Post 6 Blodbøk

Blodbøk *Fagus sylvatica* 'Atropunicea'. Dette er samme art som bøk, men en kulturform. Den har klorofyll og utnytter lyset på samme måte.

som andre planter. Men i tillegg til det grønne klorofyllet har den også et rødt pigment. Denne fargen er sterkere enn den grønne – derfor ser bladene røde ut. Se post 2.

Post 7 Balsamedelgran/ Sibiredelgran

Balsamedelgran *Abies balsamea* Flate nåler, 1,5-2,5 cm lange. Nålene er skinnende mørkegrønne oppå. På undersiden har de to

sølvaktige bånd. Konglene er 5-10 cm lange. De står opprett på kvisten når de er modne. Kommer opprinnelig fra Nord-Amerika og er et av de vanligste trærne der.

Sibiredelgran *Abies sibirica* Tre som kan bli 30 m høyt. Skuddene er grålige og peker litt nedover. Nåler opp til 3,5 cm lange, smale og myke. De er gressgrønne oppå og har to grå belter under. Konglene er 5-7,5 cm lange. Modne kongler står opprett på kvisten. Kommer opprinnelig fra Russland og Sibir.

Tenk at to trær som har utviklet seg to steder så langt fra hverandre som dette, kan se så like ut at det er vanskelig å skille dem fra hverandre!

Post 8 Lind

Lind *Tilia cordata* Stort tre på opp til 20-30 m. Myke hjerteformete blader. Disse er blågrønne på undersiden. Blomsterstand med 4-15 blomster. Lind er et edelløvtré og i Norge vokser det fra sørlige Østlandet og i et belte langs kysten nord til Møre og Romsdal. Det finnes dessuten

lenger nordover langs kysten. I tillegg finnes lind i Europa og Vest-Asia. Lind er løs i veden og lett og arbeide med. Derfor er det mye benyttet til treskjæring. Olje av lindeblomster blir brukt i parfymeindustrien.

Post 9 Naverlønn

Naverlønn *Acer campestre*. Dette treet er i familie med spisslønn som du vil se senere på turen og som er vanlig i norsk natur. Kan du se at blad-formen ligner, men allikevel er tydelig annerledes? Planter som er i familie - er som mennesker

- de ligner ofte på hverandre! Kan du se dette når det gjelder frukt og blomst også? Denne lønne-arten er innført som prydtre. Av og til har den spredd seg ut i naturlig skog. Kommer

opprinnelig fra Europa og Vest-Asia. Søvlønn som står ved siden av er enda en annen lønneart! Se post 1.

Post 10 Morell

Morell *Prunus avium* Blad spisse, sagtannete eller dobbelt sagtannete, dunhårete under. Store purpurfargete kjertler øverst på bladskafet. Blomstrer etter løvsprett. Kronblad hvite. Frukt kan bli rødbrun og smake søtt. Liker du moreller? Hører trolig naturlig hjemme i sør-norske skoger. Men den er også plantet og har spredd seg ut i naturen.

Foto: Per M. Hagen

Post 11 Syrin

Syrin *Syringa vulgaris* Busk med gråbrun bark. Blad hjerteformete med tverr grunn og lang spiss. Store topper med fiolette eller hvite blomster. Kapsel avlang og brun. Blomstrer i mai-juni. Innført som prydbusk. Plantet nord til Troms. Sprer seg i stort omfang ut i naturen. Dette har blitt et problem enkelte steder hvor den utkonkurrerer sjelden naturlig vegetasjon. Kommer opprinnelig fra Balkan.

Post 12 Hestekastanje

Hestekastanje *Aesculus hippocastanum* Opp til 25 m. Blad på lange skaft. Hvert blad har 7 rundtannete småblad. Blomster hvite med gule flekker på kronbladene. Når blomsten har hatt insektsbesøk blir flekkene røde. På denne måten ledes insektene til de blomstene som ikke allerede har hatt besøk. (Insekter ser gult lettere enn rødt.) Kommer opprinnelig fra Balkan. I Norge er den dyrket og i blant forvillet. Blomstrer i mai. Frukten er en kapsel med 1-2 frø. De store, runde, glatte frøene er rike på stivelse og kan males til mel. Under 2. verdenskrig ble det blandet i brødmelet. Hvis du leter grundig i mai-juni finner du kanskje hestekastanjetreet som har røde blomster?

Foto: Norman Hagen

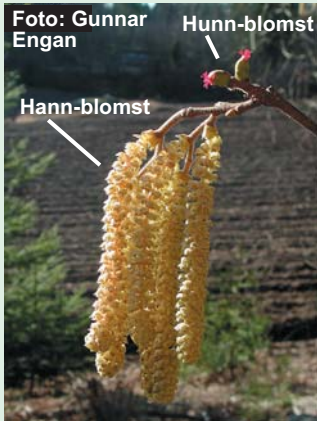

Hestekastanje med røde blomster

Post 13 Hassel

Hassel *Corylus avellana* Stor busk eller av og til et tre, 2-6 m. Blad hårete, avrundete, dobbelt sagtannede, tilspissede. Røde kjertelhår på bladstilken. Hvis du ser godt etter klarer du kanskje å se disse hårene som har en rød prikk i tuppen! Blomstrer med rakler før løvsprett. Hasselnøtter – du spiser vel det til jul? Men hasselnøttene du får i butikken er fra en annen hassel-art enn denne. Vokser naturlig i Norge og er vanlig på Østlandet. Ellers finnes den i Europa, Lille-Asia og Kaukasus.

Post 14 Lerk

Lerk *Larix sp.*
Lerk er et av de få bartrærne som feller nålene sine om høsten. Nålene blir gule

før de faller av. Om våren kommer nye lysegrønne nåler. Nålene er linjeformete og står i tette knipper på kortsquddene. På langskuddene står de spredt. Konglene står opprett. Ulike arter av lerk vokser ulike steder i verden. Vi finner lerk naturlig i Mellom-Europa, i Vestlige Sibir og i Japan. Er plantet i Norge, og sprer seg også ut i naturen.

Post 15 Blodspisslønn og byøkologi

Blodspisslønn *Acer platanoides* 'Atropurpurea'

Dette er samme art som vanlig spisslønn som vi kommer til senere. Det er den vanlige spisslønnen med grønne blader som vokser vilt i Norge. Men dette er en kultivar av spisslønn. Se tilsvarende med blodbøk og bøk.

Byøkologi

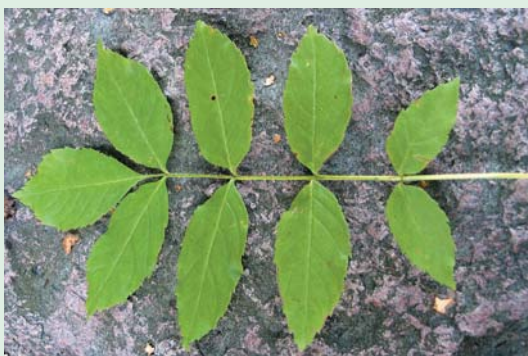
Se på stammene på bjørketrærne rundt turveikrysset. Ser du at det vokser lav på stammene? Lav-arten på bildet er en messinglav *Xanthoria* sp. Det at det vokser noen lav-arter på stammene her viser oss at disse artene tåler luft-forurensningen i Oslo. Andre lav-arter som tåler mindre luft-forurensning, finner vi ikke her. Lav er spesielt følsomme for luft-forurensning.

Men hvorfor vokser det ikke lav nederst på stammene? Hundene som går forbi skvetter gjerne litt på trær hvor det er naturlig for dem å stanse. Når mange hunder gjør det på samme tre, blir det for surt miljø til at laven kan vokse. Derfor blir det et belte i "hunde-høyde" hvor lav ikke kan vokse.

Post 16 Ask

Ask *Fraxinus excelsior* Stort tre, opp til 15-20 m. Rak stamme og grågrønn bark. Blad ulikefinna med 3-6 par finner. Blomster: små og svart-fiolette i tette klaser før løv-sprett. Flat nøtt med vingekant. Hvordan tror du den sprer seg? Vokser naturlig i Norge. Vanlig på Østlandet, spredd videre nord til Nærøy i Nord-Trøndelag. Finnes ellers i Europa og Vest-Asia.

Post 17 Gran

Gran *Picea abies* Høyt tre med korte nåler. Modne kongler er hengende. Sambu. Kvae fra gran har blitt brukt som tyggegummi. Har du prøvd det?

Foto: Jan Wesenberg

Grankongler

Grantreets røde blomster blir til lange kongler. Noen ganger når vi går i skogen eller her på St. Hanshaugen finner vi grankongler som er spist på. Kanskje klarer du å finne slike. Ulike dyr spiser forskjellig. Når vi finner en konge i skogen kan vi finne ut hvilket dyr som har vært der.

Kongle spist av spett

Mus spiser konglestilken helt ren. Ekorn lar det stå igjen litt kjafser. Hakkespetter stikker nebbet sitt inn under hvert kongleskjell for å få tak i frøet. Derfor er det stor plass mellom kongleskjellene og konglestilken når en hakkespett har vært der.

Gran-frø

Kongle spist av ekorn

Post 18 Alm

Alme-blomster

Alm *Ulmus glabra* Blad sagtannet, sterkt rue av korte stive hår på oversiden. Bladstilk mindre enn 3 mm lang. Blad-knoppene er spisse og har rustfargete hår. Blomstrer før løvsprett. Vindbestøving og vindspredning. Har blitt brukt både til barkebrød og til å lage ski.

Alme-frukter

Post 19 Bjørk

Bjørk *Betula sp.* Stort tre, 7-20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garnfarging. Garnet får da en klar gul farge. Never, det ytterste laget av barken, har blitt brukt til å lage bruksting. De laget f.eks. lur (instrument), neversko og neverkonte. En neverkonte var en oppbevaringsboks som økte holdbarheten på brød.

Vanlig i lavlandet helt nord til fjordstrøk i

Finnmark. Det er stort sett bjørk som danner skoggrensa opp mot snaufjellet i landet vårt. Vi har to arter av bjørketrær

Samling av frø

Frø

i Norge. Bjørke-artene vi finner i Norge finnes ellers i Europa og i Vest- og Mellom-Sibir.

Post 20 Spisslønn

Spisslønn *Acer platanoides* Stort tre, opp til 10-20 m. Blad håndfliket. Blomster gulgrønne og smaker søtt. Smak, da vel! Frukten har vinger og er fin å sette på nesen! Bladene får flotte høstfarger. Lønn har vært brukt til å lage økseskaft, riveskaft og sleiver. Trevirket i overgangen mellom rot og stamme har gjerne et fint mønster. Dette har blant annet vært brukt til å lage bunnen til hardingfele eller fiolin! Dette er den eneste naturlige lønnearten i Norge.

Foto: Norman Hagen

Spisslønn-blomster

Foto: Norman Hagen

Spisslønn-frukter

Post 21 Sommereik

Sommereik *Quercus robur* Tre 5-15 m høyt. Bladplaten har rett eller hjerteformet grunn. Bladstilken er kort. Eikenøtter ble tidligere brukt til å mate høns og griser. Store mengder eik gikk med til skipsbygging

og eksport av eiketømmer var hovedgrunnen til at eikeskogen på Sørlandet ble rasert.

Post 22 Barlind og svarthyll

Barlind *Taxus baccata*.

Særbu. Busk eller tre opp til 15 m. Flate kvister med to rekker flerårige, myke nåler. Nålene er mørkegrønne på oversida, lysegrønne på undersida, spisse. Frøkappen er først grønn, siden rød og kjøttfull. Fuglespredd. Rødt er en farge fugler ser godt. Derfor er røde frukter ofte en tilpasning til fuglespredning. Legemidler framstilt fra barlind har revolusjonert behandlingen av enkelte typer kreft. Svært giftig. **Må ikke spises!**

Svarthyll *Sambucus nigra*

Stor busk. Blad mørkegrønne. Blomster i store, flate skjerm-kvaster, opp til 25 cm brede. Hvite kroner med sterk lukt. Frukter svarte, spiselige som modne. Kan brukes til å lage hyllebærssaft eller hyllebærgele! (OBS! Viktig å skille den fra rødhyll som er litt giftig!) Innført som medisinplante og senere som prydbusk. Ofte plantet nord til Lofoten. En del steder har den spredd seg ut i naturen.

Post 23 Sembrafuru, weimutfuru og silkefuru

Sembrafuru *Pinus cembra* 20 m høy furuarter som går høyt til fjells, i Mellom-Europa til 2400 m. Unge skudd er tett hårete. 5 nåler i bunten. Hver nål lever i 3-5 år før den faller av. Særegne kongler, se bildet. Frøene spises av fugler. Veden brukes til finere snekkerarbeid, til klangbunn i instrumenter etc. Kommer opprinnelig fra Sentral-Europa, nordøstlige Russland og Sibir.

Weymoutfuru *Pinus strobus* Furuarter med 5 nåler i bunten. Hver nål lever i 2-3 år. Nålene er 7-13 cm lange. Smale kongler, se bildet. Treet har vært forbudt en lang stund

fordi en rustsopp som går på denne også går på rips og solbær. Dette forbudet opphørte dessverre på 1990-tallet.

Silkefuru *Pinus peuce* Silkefuru vokser ikke akkurat her. Kan du finne den på kartet? Nåler 7-10 cm lange. De er lange, stive og klart grønne. De har grå linjer på 2 av 3 sider. Fem og fem nåler står sammen i en bunt. Hver nål lever i 3 år. Når du ser nålene på avstand ser de nesten litt silkeaktige ut.

Kan du se det? Konglene er 7-12 cm og står enten enkeltvis eller opp til 4 samlet. Kommer opprinnelig fra Bulgaria, Makedonia og Montenegro.

Post 24 Agnbøk

Agnbøk *Carpinus betulus* har litt mindre blad enn bøk, bølget bladplate og dobbelt sagtannet bladrand. Agnbøk beholder bladene lenge utover vinteren, slik bøk gjør. Trærne blomstrer med hengende rakler samtidig med løvsprett. Siden får de hengende klaser av nøttefrukter. Disse har dekorative vinger. Agnbøk hører hjemme i Europa, Lilleasia og videre østover til Iran. Treet vokser vilt i våre naboland Sverige og Danmark, men ikke i Norge. Her er det bare naturalisert noen få steder, i rik løvskog nær Oslo. Den hvite, harde veden er slitesterk og har vært brukt i for eksempel dørhåndtak, hjulakslinger, kvernhjul, treskruer, økseskaft og nav.

Post 25 Svartfuru

Svartfuru *Pinus nigra* Furuart med to tykke mørkegrønne nåler i bunten. Hver av nålene sitter på i 4 år. Tre kronen er veldig tett. Når den blir gammel blir den flat på toppen. Konglene er gulbrune og 5-8 cm lange. Opprinnelig fra Europa (fra Korsika til Østerrike) og Lille-Asia.

Post 26 Rogn

Rogn *Sorbus aucuparia* 3-10 m. Tre eller stor busk. Blad med 6-8 par finner. Endefinnen ikke større enn de andre. Hvite blomster. Røde bær som kan brukes til å lage rognebærgelé eller rognebærgrøt. Rogn, selje og osp er elgens favoritt mat. Rogn vokser over hele landet og vokser som busk over skoggrensa. Finnes også i Europa og Asia.

Blomster

Rognebær

Post 27 Platanlønn

Platanlønn *Acer pseudoplatanus*. Dette er en art av lønn på samme måte som spisslønn, sølvlønn og naverlønn. Av disse er kun spisslønn naturlig i Norge. Bladene har nokså butte fliker og tenner sammenlignet med spisslønn. Vokser ikke naturlig i Norge. Innført som prydtre. Stor evne til å spre seg ut i naturen. På Vestlandet har den stedvis utkonkurrert viktig naturlig løvskog. Er i rask spredning i Norge. Kommer opprinnelig fra Mellom- og Sør-Europa.

Blomster

Foto: Einar Varnes

Post 28 Platanlønn, broketbladet

Platanlønn, broketbladet *Acer pseudoplatanus*
Dette er en platanlønn med tofargete blad. Bladvariasjoner og formvariasjoner er som regel oppstått i naturen, men de er tatt vare på fordi noen synes de ser fine ut.

Blomster

Treslagskart med natursti

Hvordan komme dit?

Med buss: Linje 21, 37 eller 46 til St. Hanshaugen

Med t-bane: Gangavstand fra Nationaltheatret

Bruk også gjerne sykkel!

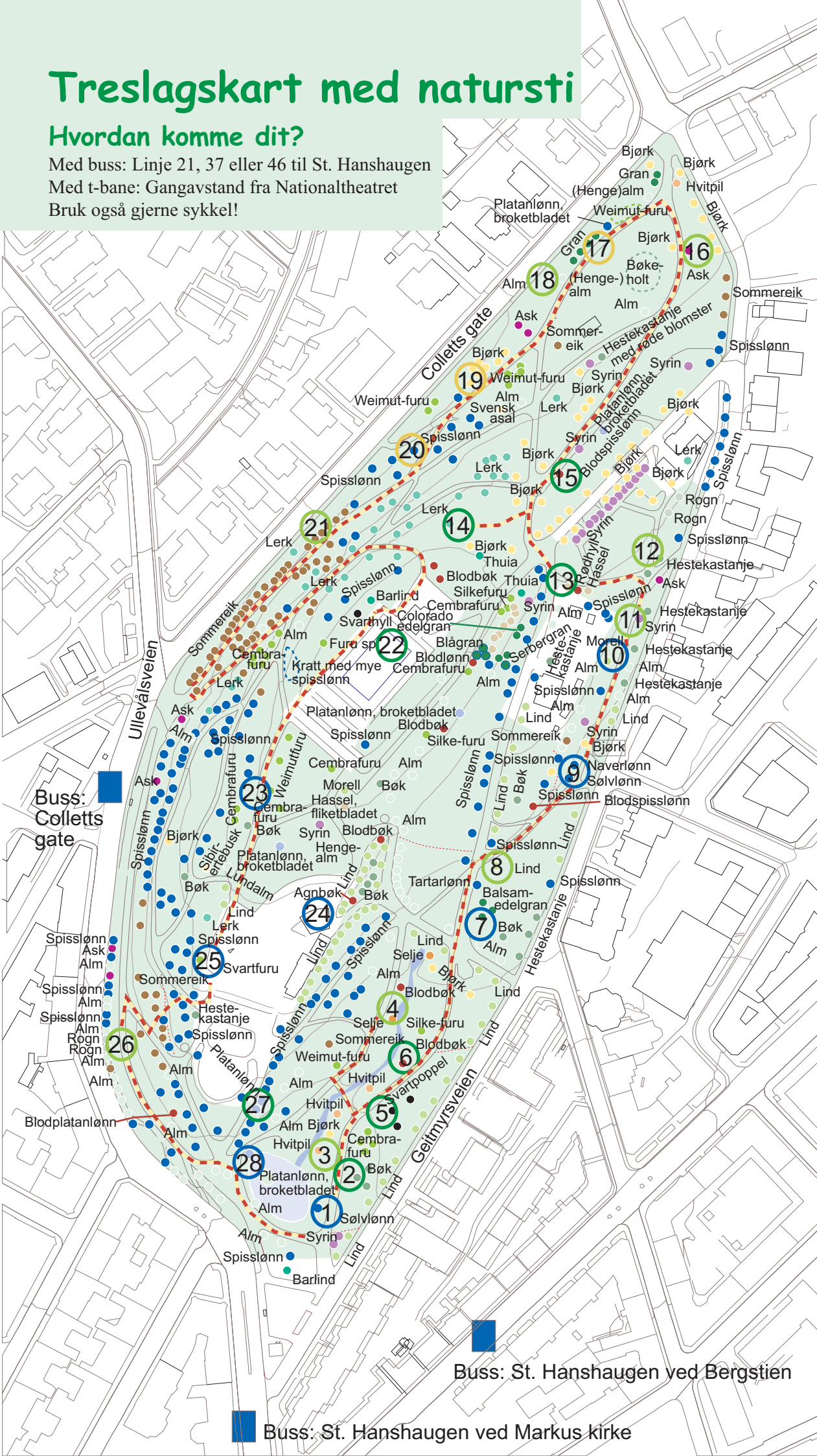
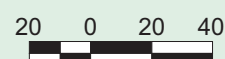
Treslag

- Sommerekik
- Spisslønn, naverlønn eller søvlønn
- Bjørk
- Blågran
- Gran, balsamedelgran
- Hassel
- Ask
- Blodspisslønn, blodbøk
- Lerk
- Hestekastanje
- Syrin
- Lind eller morell
- Selje
- Svartpoppel eller svarthyll
- Hvitpil
- Platanlønn, vanlig eller broketblad
- Rogn
- Svartfuru, weimut-furu eller cembrafuru
- Barlind eller Thua

Tegnforklaring

- Natursti framkommelig med rullestol/ barnevogn
- Natursti-poster, lette
- Natursti-poster, litt vanskeligere
- Natursti-poster, ganske vanskelige
- Natursti-poster, vanskelige
- Kote
- Veil/ turvei
- Bygninger
- Dam
- Vann-kanal
- Bussholdeplass

Målestokk:

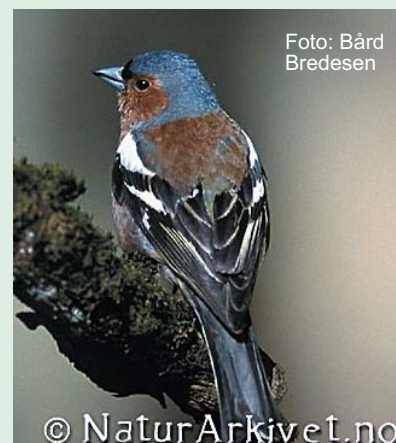
Buss: St. Hanshaugen ved Bergstien

Buss: St. Hanshaugen ved Markus kirke

Fugler på St. Hanshaugen

Svarttrost *Turdus merula* 26-28 cm lang. Fargen er typisk. Lang hale. Ruger over det meste av landet opp til grensen av Finnmark. Den spiser insekter, mark, snegler og bær. Trekkfugl som kommer i mars-april og drar i september-november. Det hender allikevel at noen overvintrer. Har du hørt hvor vakkert den synger om våren?

Bokfink *Fringilla coelebs* 16-17 cm. Vanlig over hele landet nord til nordre del av Nordland. Trekkfugl. Kommer om våren i mars-april. Hannene kommer som regel først. Drar om høsten i

Kjøttmeis *Parus major* 14-17 cm lang. Stor som en spurv. Fargene er typiske. Vårsangen er tsit-si-da, tsit-si-da, eller tittify-tittify-tittify. Vanlig over hele landet unntatt på kysten av Troms og Finnmark. Kjøttmeisen overvintrer stort sett i Norge, men en del drar ut av landet i september-oktober.

Stokkand *Anas platyrhynchos* 57 cm lang. Vanlig ved vann fra kysten til fjellet over det meste av landet. En del trekker til De britiske øyer og kontinentet, mange overvintrer langs kysten. Stokkender dykker vanligvis ikke etter maten. I

september-oktober. Ungene får nesten bare insekter. De voksne spiser mest planter, frø og bær.

stedet siler de mat ut fra vannet mens de svømmer omkring.

Linerle *Motacilla alba*. Lengde fra nebbet til ytterste halefjærtupp er 18-20 cm. Fargemønsteret er typisk. Fuglen vipper i et sett med halen. Den flyr i store buer. Har du hørt den lokke *sivit sivit*?

Flere arter av fugl er sett på St. Hanshaugen – se listen nedenfor. Kanskje du klarer å finne noen av disse? Eller til og med enda flere fuglearter?

Bydue	Skjære
Tårnseiler	Kråke
Stjertand	Gråspurv
Hettemåke	Grønnfink
Sildemåke	Stillits
Gråmåke	Grønnsisik
Ringdue	Grankorsnebb
Tyrkerdue	Furukorsnebb
Gråtrost	Båndkorsnebb
Blåmeis	Kjernebiter
Spettmeis	

Insektsfelle

Utstyr: Syltetøyglass med lokk, 4 lange spiker, litt salt, vann og oppvaskmiddel og en liten spade.

Årstid: Sommerhalvåret

Grav et lite hull i jorda som er like stort som syltetøy-glasset. Ta ca. 2-3 cm vann i glasset, noen dråper oppvaskmiddel og ½ teskje salt. Rør ut alt sammen med en pinne. Sett glasset i hullet i jorda, slik at kanten på glasset akkurat går i flukt med jordoverflata. Sett spikerne ned i jorda helt inntil glasset og slik at toppen skråer litt innover mot midten. Sett lokket oppe som et tak. La fella stå i 2-3 dager. Insektene kommer gående på bakken -og "plupp", så ramler de ned i fella. Oppvaskmiddelet bryter overflatehinna slik at insektene ikke kan gå på den og saltet gjør at de ikke sveller. Insektene dør dessverre, men vi får se andre arter enn når vi samler insekter på andre måter. Kanskje kan de benyttes til å lage en flott utstilling med navnelapper?

St. Hanshaugen

I 1624 het haugen Aggerbakken, senere ble det Nordre Akersbakke. Dette var et område ingen Cristiania-borgere ville ha. Det var en naken fjellknaus. Når hestene i byen døde ble de lagt i en steinrøys i den nordre bakkeskråningen. Dette gav navnet Mærrahaugen eller Mærrabakken. Med flere og flere ”bedre” familier i strøket ble navnet etter hvert Hoppehøyden og Monte Cavallo! I 1840-årene begynte folk i Oslo å feire St. Hans her. Først da ble navnet St. Hanshaugen vanlig.

På toppen av haugen ligger Tårnhuset som tidligere var vaktmannsbolig. Herfra kunne man nyte den flotte utsikten over hele byen. Fra spiret ble det hver dag gitt værvarsler. Det ble gjort med en svart trekant og firkant som kunnes sees lang vei, i hvert fall før trærne vokste til. Fram til 1960-tallet var det lager for drikkevann (reservoar) på St. Hanshaugen. Bassenget som nå er på toppen ligger over dette. Tidligere var det restaurant i et par fornemme hus kalt Hasselbakken. Det ene var bygget i dragestil og brant i 1936. Det andre ble revet. I dag brukes tårnhuset til åpen barnehage.

